Commissie Eindtermen Accountantsopleiding

Postbus 242
2130 AE Hoofddorp
T (088) 496 04 21
E info@cea.nl
I www.cea.nl

Datum binnenkomst	: 29 oktober 2026	Referentie	: 26/MCEA/02062	Telefoon	: (088) 496 04 21
Bijlage(n)	:	Behandelaar	: Coen Bongers	E-mail	: info@cea.nl

Onderwerp **Reactie PwC - Reactie uitvoeringstoets conceptrapport eindtermen 2027**

De uitvoeringstoets bestaat uit het conceptrapport eindtermen 2027 en een formulier met een aantal vragen (zie hierna op pagina 4 en verder).

Commissie Eindtermen Accountantsopleiding
T.a.v. Dhr. C. Bongers
Digitaal verzonden

29 oktober 2026

Betreft: Consultatie conceptrapport Eindtermen 2027

Geachte heer Bongers,

Onder verwijzing naar het op 23 september 2026 gepubliceerde conceptrapport Eindtermen 2027 voor de accountantsopleiding en het verzoek aan belanghebbenden om door middel van een uitvoeringstoets te reageren op de uitvoerbaarheid en implementatie van de voorgestelde CEA Eindtermen 2027, maken wij graag van de gelegenheid gebruik om te reageren.

Allereerst willen we de Commissie Eindtermen Accountantsopleiding (CEA) danken voor alle voorbereidingen van deze consultatie die zijn uitgevoerd. Als accountants vervullen we een belangrijke rol in het maatschappelijk en economisch verkeer en wij vinden het van groot belang om die verantwoordelijkheid zorgvuldig, professioneel en met oog voor het publieke belang in te vullen. De eindtermen raken dit in de kern.

Met de CEA Eindtermen 2027 die voor de Assurance-variant zijn opgezet rondom de vijf thema's, met de hieraan gekoppelde beroepsproducten, zien wij een goede invulling van de opdracht van de CEA om de opleiding voor trainees beter herkenbaar en dus aantrekkelijker te maken. Ook wordt de verbinding die in de CEA Eindtermen 2027 gelegd wordt tussen professionele oordeelsvorming en ethiek, de maatschappelijke rol en verantwoordelijkheid van de accountant, reflectie en het onderbouwen van keuzes, als positief ervaren. Daarbij wordt de opleiding meer toekomstbestendig doordat de CEA Eindtermen 2027 meer generiek zijn en niet specifiek gericht op de huidige beroepspraktijk. Hierdoor zijn actuele ontwikkelingen en onderwerpen zoals AI, crypto, cyber, audit tooling, outsourcing van controlewerkzaamheden en duurzaamheid beter in te passen.

'PwC' is het merk waaronder PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (KvK 34180285), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (KvK 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (KvK 34180287), PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. (KvK 51414406), PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. (KvK 54226368), PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289) en andere vennootschappen handelen en diensten verlenen. Op deze diensten zijn algemene voorwaarden van toepassing, waarin onder meer aansprakelijkheidsvoorwaarden zijn opgenomen. Op leveringen aan deze vennootschappen zijn algemene inkoopvoorwaarden van toepassing. Op www.PwC.nl treft u meer informatie over deze vennootschappen, waaronder deze algemene (inkoop)voorwaarden die ook zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel te Amsterdam.

Met een verdergaande integratie van praktijk en theorie neemt, menen wij, de studeerbaarheid en ook aantrekkelijkheid van de beroepsopleiding toe. Met de 'aan assurance verwante opdrachten' als relevant onderdeel van het domein van huidige beroepsbeoefenaars, is ook een waardevolle invulling gegeven. De vergroting van de toegankelijkheid van de opleiding voor zij-instromers en buitenlandse accountants draagt positief bij aan wat wij zouden willen omschrijven als modernisering van de opleidingseisen tot registeraccountant, passend bij de huidige en verder door te ontwikkelen controlepraktijk. Concrete knelpunten die we na het bestuderen van het conceptrapport kunnen benoemen zijn:

Borging van een consistent eindniveau van trainees tot startbekwame accountants
Hoe borgen de CEA Eindtermen 2027 en het nog te ontwikkelen toetsingskader, dat studenten op een uniforme wijze over de opleidingsinstellingen, accountantsorganisaties en stagebureaus heen, tot een consistent niveau van startbekwame accountant worden opgeleid? Door minder met kwantitatieve normen te werken verschuift de beoordeling van de groei van een trainee naar meer kwalitatieve (en dus diversere) normen, die tussen praktijkbegeleiders, beoordelaars, accountantsorganisaties, onderwijsinstellingen, opleiders en RPO anders geïnterpreteerd kunnen worden. Wij vinden het niet wenselijk om de uren- en spreidingseisen volledig los te laten. Duidelijke eisen aan tijdsbesteding, werkzaamheden en documentatie bieden trainees, praktijkbegeleiders, beoordelaars en stagebureaus meer houvast en maken beoordeling beter uitvoerbaar.

Nieuwe eindtermen leiden tot toename van beoordelings- en begeleidingslasten
De verschuiving naar meer kwalitatieve CEA Eindtermen vraagt naar onze mening om een zwaardere inzet van praktijkbegeleiders, die (bij PwC) veelal zelf relatief recent zijn afgestudeerd. De verwachting is dat hierdoor meer afstemming nodig zal zijn tussen praktijkbegeleiders, beoordelaars, stagebureaus en de interne HC-functie om tot consistente en voldoende onderbouwde beoordelingen te kunnen komen.

Beschikbaarheid van voldoende verschillende soorten opdrachten
De CEA Eindtermen 2027 vereisen voldoende ervaring tot het niveau van startbekwame accountant met alle andere soorten opdrachten, naast jaarrekeningcontrole, zoals beoordelingsopdrachten, andere assurance opdrachten en aan assurance verwante opdrachten. Dit kan in de praktijk lastig te realiseren zijn, gegeven het feit dat dergelijke opdrachten in beperktere mate aanwezig zijn. Een oplossingsrichting is om meer flexibiliteit te creëren voor de accountantsorganisaties en de trainees, door bijvoorbeeld twee van de drie opdrachtsoorten (anders dan jaarrekeningcontrole) verplicht te stellen. De opdracht waar in

de praktijk niet aan voldaan kan worden, kan dan wellicht in aanvulling eventueel via een simulatie-opdracht onder supervisie van de praktijkbegeleiders en de beoordelaar worden uitgewerkt.

Wij hopen met onze reactie een inhoudelijke bijdrage te leveren aan het verkrijgen van voldoende inzichten in de mogelijke kansen, randvoorwaarden en risico's, en dat onze reactie bij zal dragen aan de verdere besluitvorming en succesvolle implementatie rondom de geïntegreerde opleiding tot registeraccountant. Wij hebben bij het opstellen van onze reactie binnen PwC overleg gevoerd met afvaardigingen uit de volgende groepen van betrokkenen: trainees (via onze Young Assurance Board), beoordelaars, het stagebestuur, het stagebureau, examinatoren van het geïntegreerd slotmondeling, alsmede de collega's binnen PwC betrokken bij het HC-proces.

In de appendix bij deze brief is onze inhoudelijke reactie meer gedetailleerd vormgegeven rondom de vier consultatievragen zoals deze door de CEA gesteld zijn, met betrekking tot de Assurance-variant.

Hoogachtend,
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.
drs. R.P.R. Jagbandhan RA
Lid van de directie, verantwoordelijk voor Human Capital en Risk & Quality

1. Biedt het conceptrapport voldoende handvatten voor een vertaling naar een opleidings- en toetsprogramma voor uw onderwijsinstelling, organisatie en/of stagebureau?

1.1 Invulling van het toetsingskader

In het conceptrapport Eindtermen Accountantsopleiding 2027 staat dat CEA bewust gekozen heeft voor een meer conceptuele formulering van de eindtermen, waarbij de nadruk ligt op de essentie van de beoogde uitkomsten in plaats van op gedetailleerde uitwerkingen van een opleidingstraject. Door CEA wordt voorgesteld dat voor de (praktijk-)opleiding geen gedetailleerde urennormen meer zal gelden en dat de nadruk verschuift naar toetsing van de kwalitatieve uitkomsten. De CEA Eindtermen 2027 bevatten ook geen aanvullende kwantitatieve eisen voor bijvoorbeeld de spreiding van werkzaamheden over typologieën of de betrokkenheid van een trainee bij een volledige controlecyclus (in het 2e en/of 3e jaar). Wel dient iedere eindterm ten minste eenmaal op startbekwaam niveau te zijn uitgevoerd, onder supervisie en beoordeling van een accountant. Eén waarneming biedt naar onze mening onvoldoende basis om duurzame startbekwaamheid vast te stellen; daarvoor zijn, naar onze mening, meerdere opdrachten en beoordelaars nodig. Naar onze mening dienen meer objectieve criteria en documentatievereisten te bestaan voor de beoordeling of een trainee een eindterm heeft behaald.

Wij vinden het onwenselijk om uren- en spreidingseisen volledig los te laten. Zonder meetbare normen neemt het risico toe dat trainees onvoldoende relevante ervaring opdoen en dat praktijkbegeleiders en het stagebureau achteraf omvangrijke discussies moeten voeren, als blijkt dat onvoldoende ‘vlieguren’ zijn gemaakt. Duidelijke eisen aan (totale) tijdsbesteding per jaar, werkzaamheden en documentatie bieden trainees, praktijkbegeleiders, beoordelaars en stagebureaus meer houvast en maken beoordeling beter uitvoerbaar.

Met het vervallen van de urennorm en het afzonderlijk opnemen van de CEA Eindtermen ten aanzien van beoordelingsopdrachten, overige assurance opdrachten en aan assurance verwante opdrachten wordt het moeilijker om aan de eisen voor de werkzaamheden buiten het domein jaarrekeningcontrole te voldoen. Omdat voorgesteld wordt om voor beoordelingsopdrachten, overige assurance-opdrachten en aan assurance verwante opdrachten afzonderlijke CEA Eindtermen te laten gelden, moeten trainees ervaring op meerdere soorten opdrachten aantonen. Alle eindtermen moeten immers minimaal eenmaal op startbekwaam niveau zijn uitgevoerd. Door bijvoorbeeld twee van drie hier bedoelde opdrachten verplicht te stellen, kan wellicht enige flexibiliteit worden gecreëerd.

Duurzaamheid

Voor de duurzaamheidsaantekening vereist de Europese Directive (CSRD) dat minimaal acht maanden van de praktijkopleiding moet worden besteed aan assurance-werkzaamheden bij duurzaamheids-rapportering en aanverwante diensten. In de bestaande praktijkopleiding heeft de CEA dit vertaald naar 660 uur, waarvan minimaal 330 uur duurzaamheidsassurance. De CEA Eindtermen 2027 noemen alleen de periode van acht maanden. Het is ons niet duidelijk of de uren-eis voor de duurzaamheidsvariant wel blijft gelden of hier ook losgelaten wordt. De CEA legt meer nadruk op kwalitatieve uitkomsten maar werkt de bijbehorende normen niet concreet uit. Voor een uitvoerbare, geïntegreerde opleiding zijn heldere en toetsbare criteria noodzakelijk.

1.2 Verzwaring van de rol van de praktijkbegeleider en andere betrokkenen

De verschuiving naar meer kwalitatieve CEA Eindtermen vraagt naar onze mening om een zwaardere inzet van praktijkbegeleiders, die (bij PwC) veelal zelf relatief recent zijn afgestudeerd. De verwachting is dat meer afstemming nodig zal zijn tussen praktijkbegeleiders, beoordelaars, stagebureaus en de interne HC-functie om tot consistente en voldoende onderbouwde beoordelingen te kunnen komen. Dit leidt tot extra inspanningen op het gebied van kwaliteitsborging, kalibratie en dossiervorming.

1.3 Persoonlijke voorkeuren trainees zijn divers

Met het aantal verschillende trainees in de praktijkopleiding, zijn de voorkeuren van deze trainees voor de invulling en uitvoering van het (opleidings-)programma net zo divers. Trainees maken verschillende keuzes voor het startmoment van de theoretische – en de praktijkopleiding, de snelheid waarmee zij het opleidingsprogramma willen doorlopen en doen dit op basis van persoonlijke omstandigheden en voorkeuren. Ook zijn de klantportefeuilles van trainees verschillend waardoor trainees verschillende keuzes maken ten aanzien van de onderdelen van het totale programma. Wij hebben in de afgelopen jaren ervaren, dat de meeste PwC trainees de behoefte hebben aan duidelijkheid vooraf en dat de opleidingsvereisten en daarbij behorende toetsingskaders zo concreet mogelijk moeten zijn.

1.4 Uniforme eisen en consistente kwaliteit, geen concurrentie op basis van opleidingseisen

Voor het behouden van een gelijk speelveld voor de betrokken kantoren/stagebureaus, ten aanzien van de (gehele) opleiding, vragen wij nadrukkelijk de aandacht voor landelijke, duidelijke en concrete

normen (bewijslast, begeleiding en beoordeling, interpretatie van het niveau van startbekwaamheid en dossiervereisten) die voor alle trainees zoveel als mogelijk gelijk zijn. Dat het aanbod van de opleiding per onderwijsinstelling kan verschillen zal duidelijk zijn maar de vereisten ten aanzien van de dossiervorming, als basis voor het praktijkdeel, zou overal even zwaar moeten zijn. Ook met het oog op trainees die gedurende de opleiding, om welke reden dan ook, overstappen van werkgever, zijn alle betrokkenen (trainees, RPO, stagebureaus en praktijkbegeleiders) gebaat bij consistente regels ten aanzien van documentatie van de (praktijk-)opleiding. Dit voorkomt onnodige vertraging voor trainees, belasting van stagebureaus en praktijkbegeleiders na een overstap.

1.5 Integratie van theorie & praktijk

Op pagina 64 is het volgende ten aanzien van CEA's visie op toetsing opgenomen:
'CEA ziet daarbij mogelijkheden om toetsing geïntegreerd vorm te geven, zodat kennis, vaardigheden en professioneel handelen in samenhang kunnen worden beoordeeld. Bij de integratie van theorie en praktijk is een strikte scheiding in toetsing tussen theorie en praktijk dan ook niet voor de hand liggend. Toch kunnen onderdelen wel degelijk ofwel theoretisch ofwel puur praktijkgericht getoetst worden. CEA beschouwt toetsing als een samenhangend geheel dat gedurende de accountantsopleiding zowel inzicht als sturing geeft aan de ontwikkeling van de student-trainees. Dit vraagt om een doordachte en inzichtelijke inrichting van toetsing, waarin de kwaliteit en consistentie van de begeleiding en beoordeling geborgd zijn. De afstemming tussen de opleiders van het theoretische- en praktijkdeel is daarbij cruciaal. Binnen deze visie laat CEA ruimte voor de opleiders om toetsing op een wijze in te richten die past bij hun visie en context.'

Het begrip **'Opleiders'** is door CEA als volgt ingevuld: *'het geheel van onderwijsinstellingen en organisaties die vanuit wet- en regelgeving of op basis van een aanwijzing van CEA verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van (een deel van) de accountantsopleiding. Het betreft onder meer de universiteiten en hogescholen voor het theoretisch deel en de NBA, RPO met de kantoren en stagebureaus voor het praktijkgedeelte.'*

Met de door CEA bedoelde afstemming tussen de opleiders van het theoretische- en praktijkdeel, en de als 'opleiders' genoemde universiteiten en hogescholen voor het theoretisch deel en de NBA, RPO met de kantoren en stagebureaus voor het praktijkgedeelte, is het voor ons nog niet volledig duidelijk hoe de integratie vormgegeven kan/moet worden en hoe rollen en verantwoordelijkheden komen te liggen.

In de bestaande pilots bij de onderwijsinstellingen wordt hieraan op dit moment ook verschillend invulling gegeven. Bij onderwijsinstelling a. wordt bijvoorbeeld iemand uit de praktijk toegevoegd aan het docententeam en bij onderwijsinstelling b. worden trainees gevraagd praktijkcasussen en -voorbeelden in te brengen. Voor de aantrekkelijkheid en studeerbaarheid van de totale opleiding en de praktische leerervaringen van de trainees, staan wij positief tegenover deze integratie.
Bij de verdere ontwikkeling en invulling van het opleidingsprogramma, waarbij een bepaalde mate van integratie van praktijk in de theorie zal plaatsvinden, vragen wij echter wel aandacht voor de volgende onderwerpen:

Evaluatie van uitkomsten uit de pilots
Een aantal van de bestaande onderwijsinstellingen is in de afgelopen jaren al bezig geweest met de integratie van praktijk in de theorie. PwC heeft aan deze verschillende pilots meegewerkt zodat onderwijsinstellingen hier ervaringen in op konden doen. Wij hebben zowel het PwC Stagebureau, onze praktijkbegeleiders, als de beoordelaars hierbij betrokken.

Wij zijn daarbij altijd van mening geweest, dat na een grondige evaluatie van deze verschillende pilots, door de CEA/RPO, een keuze gemaakt wordt ten aanzien van de inrichting van de praktijkopleiding en de hierbij in de toekomst te formuleren documentatievereisten voor de trainees. Een divers aanbod van (theoretische) opleidingen met integratie van praktijk, die bij de verschillende onderwijsinstellingen tot verschillende dossiervorming leidt, is naar onze mening niet wenselijk. Trainees, praktijkbegeleiders en beoordelaars zijn gebaat bij landelijk consistente normen en (documentatie)vereisten. Dit geldt in het bijzonder voor de praktijkbegeleiders en beoordelaars, omdat zij meerdere trainees aan zich gekoppeld hebben. Het is niet praktisch uitvoerbaar voor hen, als de studie-eisen en het studieprogramma voor de trainees die zij moeten begeleiden qua inhoud, niveau en documentatievereisten zouden verschillen.

Rol en verantwoordelijkheid van praktijkbegeleider
De verdere integratie van praktijkcomponenten in de theoretische opleiding vraagt een consistente werkwijze bij de onderwijsinstellingen ten aanzien van de rol van de praktijkbegeleider. Wanneer praktijkbeoordelingen onderdeel zijn van het leeraanbod van een onderwijsinstelling, moet duidelijk worden vastgelegd welke rol, taken en verantwoordelijkheden de praktijkbegeleiders van het kantoor/stagebureau krijgen. Ook moet worden bepaald hoe deze rol zich verhoudt tot die van de docent(en) van de onderwijsinstelling(en) en de beoordelaar van het stagebureau.

Vertrouwelijkheid van (klant)gegevens en andere informatie
Zowel in de bestaande pilots bij de onderwijsinstellingen, als bij de verdere ontwikkeling van het opleidingsprogramma, dient ook expliciet aandacht te worden besteed aan de bescherming van vertrouwelijke klantgegevens en bedrijfsinformatie. Voor alle onderwijs- en toetsingsactiviteiten moeten duidelijke kaders gelden voor het gebruik, delen, opslaan en beoordelen van gegevens die door de trainees als 'praktijk' worden ingebracht. De betrokken opleiders dragen gezamenlijk verantwoordelijkheid voor adequate instructies, toezicht en waarborgen. Daarmee worden zowel de individuele trainees, als de accountantsorganisaties en hun klanten beschermd en kunnen risico's op schending van geheimhouding, privacy en informatiebeveiliging worden beperkt.

1.6 Vertaling van Eindtermen 2027 naar toetsbare documentatie-vereisten voor trainees

Eén van de elementen ten aanzien van de studeerbaarheid van de opleiding zijn de documentatie-vereisten gedurende de (praktijk-)opleiding van drie jaar. In de verdere ontwikkeling van het toetsingskader zou naar onze mening ook een slag geslagen kunnen worden door de vereisten ten aanzien van de samenstelling van het opleidingsdossier van een trainee beter te laten aansluiten op het interne HC- proces, waarbij ontwikkel- en groeiplannen, opdrachtbeoordelingen, (interne) trainingsprogramma's en jaarlijkse evaluatie-uitkomsten, die vanuit de kantoororganisaties beschikbaar zijn, ingebracht kunnen worden, ter onderbouwing van de voortgang en groei van individuele trainees. Het te ontwikkelen toetsingskader zou voor alle betrokken (accountants)organisaties consistente normatieve eisen kunnen bevatten ten aanzien van de elementen die in een HC-cyclus van een accountantsorganisatie bestaan en gebruikt kunnen worden. De documentatie-eis moet gelijk zijn, de invulling kan echter door iedere organisatie vormgegeven worden. Hierbij kunnen trainees de bestaande (of nog verder te ontwikkelen) documentatie vanuit het regulier HC/HR-proces van hun eigen kantoororganisatie, als ondersteunend 'bewijsmateriaal' aan hun opleidingsdossier toevoegen. Tezamen met een aantal kwantitatieve documentatie-eisen (zoals de voortgangstabel), zouden hiermee delen van bestaande documentatie-eisen achterwege gelaten kunnen worden of anders in het (totale) opleidingsprogramma opgenomen kunnen worden (zoals halfjaarrapportages, dilemma's of uitspraak accountantskamer). Het documenteren van de te behalen eindtermen in het derde opleidingsjaar door de trainee is het einddoel. De jaren daarvoor is de weg naar het einddoel. Een beperkter documentatie-eis voor trainees in jaar 1 of 2 kan hierbij wellicht ook

een mogelijkheid zijn. Hierbij wordt dan gewerkt naar een volledige onderbouwing van starbekwaamheid aan het einde van jaar 3.

Door concreet en specifiek aan te geven met welke documentatie, rapportages en andere schriftelijke bewijsvoering aangetoond moet worden dat een eindterm behaald is, wordt het voor trainees beter duidelijk welke normen voor het behalen van een eindterm er gelden. Ook helpt dit om de rol van praktijkbegeleider en beoordelaar beter in te vullen.

1.7 Definitie van een startbekwame accountant

Op pagina 6 van het conceptrapport Eindtermen Accountantsopleiding 2027 staat de volgende definitie van 'startbekwame accountant': '*Een startbekwame accountant beschikt over de vereiste kennis, vaardigheden en gedrag om kenmerkende beroepsactiviteiten in passende beroepssituaties verantwoord uit te voeren, met een mate van zelfstandigheid die past bij de complexiteit van de opdracht en met supervisie waar nodig verder toegelicht.*'
Deze definitie maakt duidelijk hoe een startbekwame accountant zich qua niveau onderscheidt van een (zeer) ervaren (tekeningsbevoegde) accountant.

Het slot van de definitie zoals opgenomen — 'met supervisie waar nodig **verder toegelicht**' — is echter niet helder. Niet duidelijk is wat met 'verder toegelicht' wordt bedoeld. Waarschijnlijk wordt bedoeld dat een startbekwame accountant bij complexere opdrachten werkt onder begeleiding van een of meer ervaren accountants, zoals op pagina 9 en 10 van het rapport is toegelicht.

Een werkbare definitie van het begrip 'startbekwame accountant' zou naar ons idee beter aansluiten bij de strekking van hetgeen op pagina 9 en 10 is opgenomen, wanneer het slot van de definitie als volgt is geformuleerd: '… en met een mate van supervisie door een of meer ervaren accountants (of andere beroepsbeoefenaars) die past bij de complexiteit van de opdracht.'.

1.8 Aansluiting terminologie CEA-eindtermen 2027 met de HRA/NV COS

De terminologie in het (concept)rapport Eindtermen Accountantsopleiding 2027 dient naar onze mening goed aan te sluiten op de Handleiding Regelgeving Accountancy (HRA) en de onderliggende

regelgeving, waaronder de Nadere voorschriften controle- en overige standaarden (NV COS) en het in 2025 door de NBA vastgestelde Verordening op de beroepsprofielen 2025.

CEA gebruikt in de beschrijving van de accountantsrol (ASS 1.1.0) en bij opdrachtaanvaarding (ASS 1.2.3) de, in de *Verordening op de beroepsprofielen 2025* opgenomen term '***onderzoekende geest***'. Bij gegevensgerichte werkzaamheden spreekt CEA daarnaast van een 'professioneel-kritische instelling'. In de NV COS is '***professioneel-kritische instelling***' echter een gedefinieerd begrip en wordt gezien als een voor een accountant kenmerkende instelling. 'Onderzoekende geest' kan dienen als brede competentieterm (grondhouding), maar vervangt dit normatieve begrip niet. Daarom zouden wij willen voorstellen om 'professioneel-kritische instelling' expliciet op te nemen in de algemene considerans en in ASS 2.2.5, en 'onderzoekende geest' eventueel te behouden als bredere gedragscomponent.

CEA Eindterm ASS 2.2.0 behandelt de risico's die de betrouwbaarheid van de jaarrekening beïnvloeden. ASS 2.2.2 tot en met 2.2.7 werkt vervolgens inherente risicofactoren, fraude, continuïteit en de actualisering van de risicoanalyse uit. Hoewel de inhoudelijke lijn aansluit, blijft de centrale NV COS-formulering '***risico op een afwijking van materieel belang***' onderbelicht. De inhoud is grotendeels aanwezig, maar de terminologie is te algemeen. Door de exacte formulering 'risico op een afwijking van materieel belang' in de CEA-eindtermen 2027 op te nemen, wordt de aansluiting op de NV COS beter traceerbaar en raken studenten expliciet vertrouwd met dit begrip.

De CEA gebruikt voor beroepsactiviteit ASS 2.3.0 de term **controleplanning** en benoemt daarbij de aard, timing en omvang van werkzaamheden, de planning, werkverdeling en inzet van teamleden, specialisten en hulpmiddelen. NV COS 300 maakt onderscheid tussen de algemene **controlestrategie** en het **controleplan**. De inhoud lijkt hierbij aan te sluiten, maar een verwijzing naar de controlestrategie ontbreekt in de CEA-eindtermen 2027. Toevoeging van het begrip controlestrategie aan de CEA-eindtermen 2027 verduidelijkt dat planning meer omvat dan alleen het controleplan.

Ook de begrippen **schattingen** en **schattingsonzekerheid** uit de NV COS komen niet expliciet terug in de CEA-eindtermen 2027. In de praktijk blijken deze begrippen lastig voor startende trainees. Het is daarom belangrijk dat zij in hun opleiding ook kunnen aantonen dat zij deze begrippen inhoudelijk beheersen. Het zou naar onze mening waardevol zijn om deze begrippen expliciet in de CEA Eindtermen 2027 op te nemen.

In de benaming van Thema 5 en toelichtende tekst van dit thema wordt gesproken over '*andere assurance*' en '*(overige) aan assurance verwante opdrachten*'. Ook deze bewoording sluit niet geheel aan op de in NV COS gehanteerde terminologie, die luidt: '***Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle of beoordeling van historische financiële informatie***' en '***Aan assurance verwante opdrachten***'. De bewoordingen in de CEA Eindtermen 2027 zouden één op één moeten aansluiten op de NV COS.

2. Welke eventuele concrete knelpunten verwacht u bij de implementatie van de Eindtermen 2027 voor uw organisatie?

2.1 Beschikbaarheid van voldoende opdrachten

Wij vinden het positief dat 'aan assurance verwante opdrachten' zijn opgenomen in de CEA Eindtermen 2027. Ervaring met dit soort opdrachten is waardevol voor de ontwikkeling tot startbekwame accountant, omdat de werkzaamheden verschillen van zowel de jaarrekeningcontrole als 'assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle of beoordeling van historische financiële informatie' (of 'overige assurance-opdrachten'). Door ook NV COS 4400-opdrachten ('Opdrachten tot het verrichten van overeengekomen specifieke werkzaamheden') als relevante opdrachten naast de jaarrekeningcontrole en overige assurance-opdrachten aan te merken, kan de praktijkervaring van de trainee worden verbreed.

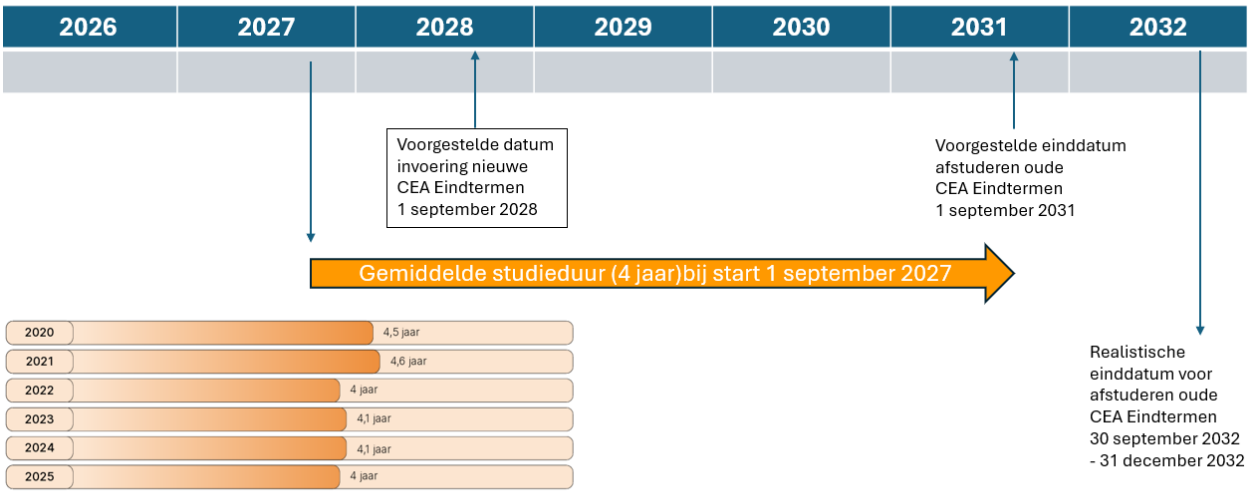
Door in hoofdstuk 5 de drie afzonderlijke beroepsactiviteiten op te nemen zonder expliciete urennorm, lijken trainees echter aan de eindtermen voor *zowel* de beoordelingsopdrachten, *als* de 'overige assurance-opdrachten', *als* de 'aan assurance verwante opdrachten' te moeten voldoen. Dit komt over als een aanzienlijke uitbreiding en verzwaring. Bovendien is het onzeker of er in de praktijk voor alle trainees voldoende opdrachten binnen elk van deze drie deelgebieden beschikbaar zijn. Met name de beoordelingsopdrachten zijn mogelijk in aantal te beperkt beschikbaar om voor alle trainees te kunnen uitvoeren.

Wij stellen daarom voor om trainees in de opleiding voldoende ervaring te laten opdoen in twee van de drie van deze deelgebieden. Dit in plaats van ervaring in *alle* deelgebieden verplicht te stellen.

3. Welke mogelijkheden en uitdagingen ziet uw organisatie specifiek voor het begeleiden en beoordelen van trainees?
3.1 Mogelijkheden t.a.v. toekomstige opleiding
PwC ziet een mogelijkheid voor landelijke -door de RPO georganiseerde- start- en kalibratiebijeenkomsten voor praktijkbegeleiders. Dit kan bijdragen aan een consistent en uniform toetsings- en beoordelingsniveau.
4. Heeft u nog overige opmerkingen ten aanzien van de implementatie binnen uw organisatie?
4.1 Verkortingsregeling
Noch de CEA Eindtermen 2027, noch de bestaande Eindtermen Accountantsopleidingen, voorzien in verkorting van de driejarige opleiding voor trainees met voldoende relevante werkervaring. De huidige verkortingsregeling is vastgelegd in de Informatiegids Praktijkopleiding Accountancy MKB & Assurance 2025 van de Raad voor de Praktijkopleidingen. Gezien de toenemende instroom van buitenlandse trainees, vinden wij het zeer belangrijk om ook een verkortingsregeling onderdeel te laten zijn in het totale nieuwe opleidingsprogramma.
4.2 Overgangsregeling
Het (concept)rapport Eindtermen Accountantsopleiding 2027 geeft nog geen exacte details met betrekking tot een overgangsregeling voor trainees. Wij hebben begrepen dat gedacht wordt aan een conceptlijn, dat de opleidingsinstellingen de nieuwe eindtermen uiterlijk per 1 september 2028 zouden moeten invoeren en dat studenten onder de bestaande eindtermen tot 1 september 2031 hun opleiding zouden moeten kunnen afronden. Met een gemiddelde studieduur van 4 jaar na de start van huidige opleidingen (zie jaarverslag 2025 van Raad voor de praktijkopleidingen) zou de voorgestelde einddatum van 1 september 2031 voor een groot aantal trainees te knap kunnen zijn. Op basis van de cijfers van het PwC Stagebureau ligt de gemiddelde studieduur ook op 4 jaar. Van onze trainees doet circa 40% er langer dan 4 jaar over om de studie af te ronden. Circa 20% van onze trainees is zelfs

langer dan 5 jaar met de (praktijk-)opleiding bezig. Een einddatum voor het afstuderen onder de oude eindtermen per 31 december 2032 is naar onze mening, voor de huidige groep trainees, realistischer.

Overgangsregeling CEA Eindtermen

Figuur 5. Gemiddelde duur praktijkopleiding van afgestudeerden 2020-2025

Raad voor de Praktijkopleidingen - Jaarverslag 2025, pag. 12